

MİSKETLE KÜLTÜRÜ SÖYLEMEK: CİLLE “Cordoba Animasyon Ekibi ile Söyleşi”

Betül Havva YILMAZ*

Söylemek... Birine, birilerine belki de hayatın ta kendisine bir sözü bir şekilde söyleyebilmek. Söylenmek isteneni usulca fısıldamak, ya da cesurca haykırmak... Belki zamanın rüzgârına teslim edip unutulmasına engel olamamak, belki de tarihin sayfalarına kazıyarak kuşaktan kuşağa nesiller boyu yaşamasını sağlamak...

Söylemek çeşitlidir... Bir söz bin şekilde, bin şekilde söylenir. Medeniyetin başlangıcından beri söylenecek sözler türlü şekillerde ifade edilmiştir, edilmektedir... Söz, kâh kulaktan kulağa yayılan efsanelerin diliyle, kâh bir varmış bir yokmuş diye başlayan münezzeh bir zaman ve zeminde yaşanan olaylar silsilesiyle, kâh sazın sesi eşliğinde öğrenilerek zihinlere işleyen hikâyelerle ya da aynı telden çıkan ezgilerle; kâh kilimdeki bir motifle, yazmadaki bir oya ya da kumaştaki bir işlemeyle, belki bir kıyafet veya takıyla belki de perdenin arkasında ele alınan Karagöz-Hacivat tasvirleriyle dile getirilmiştir... Beyitle, bentle, dörtlükle, hikâye ya da romanla söylenmiş, söylenmektedir... Günümüzde sözün en çok kişiye en çok şekilde söylenebildiği dil, kuşkusuz televizyonun-internetin dilidir... Bu dili kullanarak dünün, bugünün, geleceğin; doğunun, batının ve her ikisinin söylenmiş söylenecek en güzel sözlerini en güzel şekilde söyleyen yapımlardan biri TRT Çocuk ekranlarında yayınlanan Cille'dir...

Cille'nin senaristi Arif SAĞLAM, kendi söz söyleme şekillerini şu şekilde ifade ediyor:

“İnsan sevdiği, inandığı şeyleri paylaşmak ister. Biz de Cille projesi kapsamında içinde bulunduğumuz coğrafyanın kültürünü, mimarisini, giyim kuşamını, insanını, yani “biz”i anlatan, bizim yaşantımıza, anılarımıza bir parça temas eden bir eser koymaya çalıştık.

İnsanın zihnindeki imajlar üzerinden düşündüğünü göz önünde bulundurarak, anlatmak istediklerimizi çizgi film üzerinden vermeye çalıştık. Zira çocukların he-

* Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, betulhavva@hotmail.com

nüz “eşya” ile ilgili fikirleri netleşmediği için hedef kitle olarak onları, yani gelecekteki bizleri seçtik.”

Söz söylemek söyleyecek sözü olanın marifetidir elbet. Cille de söyleyecek sözü olan genç bir ekibin, Türk mitolojisinin sesiyle hayat verdiği bir çizgi film. Peki, nerede gizlidir bu çizgi filmi, Cille’yi, örneklerinden farklı kılan keramet?

Tanıdık Şekilde, Aşına Sözlerle Söylemek:

Adını misket oyununa Bursa yöresinde verilen isimden alan *Cille*, ilk bakışta daha önce yayınlanmış pek çok çizgi filme benzetilecek kadar alıştığımız bir yapıda aslında. İçinden farklı güçleri olan çeşitli hayvanların çıktığı toplara sahip olmak üzere yollara düşen birkaç çocuğun maceralarını anlatıyor gibi yalnızca. Bu yönüyle benzer bir hikâyeyi anlatan ve çocukları fazlasıyla etkileyen bir Japon çizgi filmi getiriyor akıllara. *Cille*, bazı kimseler tarafından bu sebepten sert eleştirilere maruz kalıyor; Japon özentisi olmakla suçlanıyor hatta. Tutumun tasvip edilemez halini şimdilik bir tarafa bırakarak sormak gerek: söylenenlerde doğruluk payı var mıdır acaba?

Bildiklerimizden sıyrılıp yeni sorular sorarak ulaşabiliriz bu sorunun cevabına. Söz konusu farklı güçleri olan çeşitli hayvanlar neden topta taşınıyor mesela? Amaç hayvanların güçlerini yarıştırmak onları çarpıştırmaksa hayvanlar silindirde, küpte, bir çantada ya da herhangi başka bir şeyde de taşınabilirdi pekâlâ. Hayvanların toptan çıkıyor olmaları başka bir şeye mi dalalettir yoksa? Sorunun cevabı hemen her toplumun en eski bilgisiyle ilişkili aslında. Dönmek...

İnsanoğlu, tarihin en eski çağlarında, dünyanın düz olduğunun sandığı zamanlarda gerçek bir bilgiye sahipti. Her şey dönmekteydi. Gün geceyi, mevsim mevsimi, bir yıl bir diğerini takip etmekteydi. Ve bu böylece sürüp gitmekteydi. Zaman, düz giden bir çizgide değil başladığı yere dönen dairevi bir yolda seyretmekteydi. Bunu keşfeden insan bütün evreni bu döngüyle ilişkilendirmişti. Kendi dilimizden örnek verecek olursak evren sözü evirmek, çevirmek sözleriyle doğrudan ilişkiliydi ve dünyanın simgesi kabul edilen büyük yılan yani ejder kelime olarak evrenle yani evrilmekle aynı köktendi. Ne tesadüftür ki kuyruğunu yutarak bir daire oluşturmuş ejderha pek çok kültürde sonsuzluk işaretiydi. Felek dahi dönmekteydi ve bütün şikâyet onun bu engellenemeyen hareketi üzerineydi. Velhasıl-ı kalam insanoğlu neredeyse ezelden beridir ki evreni, zamanı hep daire, küre, belki de top şeklinde tahayyül etmişti. Kim bilir belki de yüzlerce asırdır kitleleri topla oynanan oyunlara müptela eden, o oyunlarda kendini gösteren bastırılmayan topa hâkim olabilme isteği aslında zamana, evrene hükmedebilme niyetiydi.

Zaman, evren yani top üzerinde tam bir hâkimiyet hiçbir zaman mümkün olmamıştır ne yazık ki o hep bildiğini okumuştur, hep sahip olunamayan olmuştur.

Belki de ona hâkimiyetin ancak ve ancak Alaaddin'in sihirli lambasının içinden çıkan cin misali içinden çıkacak bir şey vasıtasıyla mümkün olabileceği fikri bu sebepten peyda olmuştur. Peki, topun içinden çıkacak o "şey" in hayvan olarak tasavvur edilmesiyle vakt-i zamanında yılların, ayların hayvanlarla ilişkilendirilip hayvan figürleriyle temsil edilmiş olmasının bir ilişkisi var mıdır yoksa sadece tesadüf deyip geçilmeli midir? Peki, bu fikri, toptan çıkan hayvanların mücadelesi fikrini, ilk kullananlar oldukları için yalnızca Japonlara mal etmek yerinde midir? Pek çok kültürde küçük yuvarlak cisimlerle oynanan oyunlardan biri olan misket oyununun ki çizgi filmin adı da bu oyundan gelmiştir, bu çizgi filme ilham olabileceği göz ardı mı edilmelidir? Takdir sizlerindir.

Cille çizgi filminin yapıldığı Cordoba Animasyon'da çizgi film yapımcılarından biri olan Muhammet Musab GÜNDÜZ Pokemon'a benzetilme konusunda şunları söylüyor:

"Pokemon'a benzetiliyor olmakla ilgili herhangi bir rahatsızlığımız yok. Çünkü yuvarlak bir cisim içinden çıkmış olan yaratık fikri aslında bir tarz, bir ekol. Sinemada aksiyon nasıl bir tarzsa; aksiyon içinde polisiye film nasıl bir tarzsa bu da onun gibi aslında. Polisiye film en nihayetinde aksiyonla aynı noktalarda ilerler ama kendine has değişik noktaları vardır. Bizim çizgi filmimizde de öyle bir yöntem kullanıldı.

Bir ekol içinde farklı bir şey yapmaya çalıştık. Örneğin Cille'deki yaratıklarımız Pokemon'dan farklı olarak toplara hapsediliyorlar bunun da önemli bir sebebi var. İşte böylesi bazı ayrı özelliklerimiz var. Avatar'dan da etkilendiğimiz söylenebilir ama Avatar'daki dört elementi biz mesnevinin dört elementi gibi algıladık. Söylemek istediğim benzetilmek bir sıkıntı değil çünkü biz esasında söylemek istediğimiz her şeyi kendi üslubumuzla söyledik."

Sözü Simgelerle Dillendirmek:

Cille'de söz, alıştığımız bir şekilde söylenmekteyse de ekranda daha evvel görülmeyen lakin ardında derin anlamlar bekleyen şekillerin varlığı fark edildikçe, belli oluyor *Cille'deki* sözün esas mahiyeti de...

Maceraya esas şeklini veren, yolculuğun sebebi olan kadim sır, rastlantı mıdır, bir ağaç tarafından açıklanır. Bu ağaç kökü yeraltını, gövdesi orta dünyayı, dalları yukarı dünyayı temsil eden ve her üç dünyayı birleştiren Dünya Ağacı'nı hatırlatır. Evreni simgeleyen daire şeklindeki şaman davulunu da tam ortadan bölen bu ağaç geçmiş-şimdi-gelecek ya da ecdat-şimdiki nesil-gelecek nesil anlamlarını taşır. Zaten kadim sır tam da bu üç zamanın, üç kuşağın hikâyesini fısıldamaktadır...

Hikâyenin geçmişi, ecdat zamanında insanlar ve Ezakiler arasında demirciler vadisinde yaşanan savaş; hikâyenin şimdisi, kısa bir barış döneminin ardından yeni-

den başlayan huzursuzluğu yok etmek için Kadu'ya verilen sır ve Cillelerin yapılması; hikâyenin geleceği ise sırrın bozulmaması için yola çıkan Müdrik, Kayra, Talu ve Solin'in maceralarıdır... Bütün bunlar aslında bildiğimiz çok eski bir efsaneyi anımsatır. Tıpkı bildiğimiz o efsanedeki gibi bir setin iki tarafı ayırması, Ezakilerin efsanede adı geçen ırkla benzerlik taşıması, olayın demirciler vadisinde yaşanması sadece bir tesadüfün eseri midir yoksa sözün simgelerle dillendirilmesi midir? Çizgi filmde Selçuklulara ait motiflerden müteşekkil evlerin içi-dışı, kahramanların üstü-başı da sözün dile geldiği diğer simgelerdir.

Senaryo ekibin araştırma sorumlusu Ercan KAYA da gördüklerimizin doğruluğunu sözleriyle destekliyor:

“Araştırmalarımızı Türk-Orta Doğu medeniyetleri üzerinden yaptık. Çizgi filmde kullanılan mekânlar ve ev tasarımları Anadolu Selçuklu mimarisinden izler taşımaktadır. Kıyafetler üzerindeki motifler ve kıyafet tasarımları Türk-İslam kültüründen esinlenerek tasarlanmıştır.”

Cille'nin yapımcısı Hasan AŞIK, çizgi filmde Selçuklu Motiflerinin kullanılmasına ilgili şunları söylüyor:

“Bize ait değerlerden Osmanlı, Selçuklu ondan öncesi hemen tartışılıyor. Biz Selçukluyu seçmeyi uygun gördük. Selçuklu mimarisini ve motiflerini almayı uygun gördük. Çünkü hemen hemen Arapların da, İranlıların da, Osmanlıların da üzerine oturmuş olduğu temel bizim incelediğimiz kadarıyla Selçuklulardır. Onun üzerine bir şeyler geliştirebiliriz dedik. Mimariyi oradan almaya çalıştık. Kümbetleri alalım üst üste oturtalım dedik. Aslında Cille köyündeki evlerin hepsini ayırdığınızda bir kervansaray çıkıyor ortaya.

Cille çizgi filminin fanı olan on çocuk ‘bu evler nerden?’ geldi diyerek Selçukluları araştırmaya başladıklarında üç kadim medeniyetin bir araya gelerek nasıl büyük bir imparatorluğu kurabildiklerini görecekler. Bu bile bizim için yeterli.”

Söz İsimlere İşlemek:

“İsimler büyüdür, yalnızca büyü mü aynı zamanda büyücüdür de...” demiş yazar. Hakikaten öyle olmalı zira varlığa ait ne varsa bir parçası da isimde var. Parça bütünü bilgisine sahiptir ya sözün ilk söyleyicisi de isimdir aslında. İsmi büyüsü ve büyücülüğü sayesinde isim sahibinin kadehinden içilir bir yudum da olsa. Yalnız ve ancak o kişi ismiyle müsemmaysa... Cille kahramanları da müsemmadırlar ki isimlerinden bir fikir ediniyoruz haklarında: Müdrik, Solin, Talu ve Kayra...

Müdrik, isminin kökündeki *“derk etmek”*, yani *“anlamak”* eyleminin hakkını veren; hayatı, sırrı idrak etmiş bir kişidir. Kahramanların bilgesidir. Solin, isminde gizli olan *“ilginç”* ve bu ilginç olanı *“aramak”* manalarını da beraberinde taşır. Bu manalar aslında onun mayasındadır. O, kahramanların araştırmacısı ve kâşifidir.

Talu isminin “deniz, büyük nehir” anlamını dış görünüşüyle ele vermektedir. Lakin sadece deniz kadar büyük olan cüssesi değil aslında yüreğidir. O, kahramanların hassasiyetidir. Kayra sözü “ihsan” anlamındadır, şahsı da gerçek manada bir ihsandır. Yolun sonunda yolculuğun onun yüzü suyu hürmetine yapıldığı anlaşılacaktır. Kayra; yolun başı, sonu, kendisidir.

Bunlar ve bunlara ekleyebileceğimiz daha pek çok örnekle görüyoruz ki Cille ekibi, sözünü büyümlü ve büyücü olan isimlere de işlemiş, isimlerle de söylemiş. Ercan KAYA'nın belirttiği gibi “Cille’de kullanılan bütün isimler eski Türkçe ve Osmanlıca’dan” seçilmiş. “Bunlar için sözlükler taranmış ve ortaya çıkan kelime havuzundan seçilen isimler” kullanılmış.

Sessizce Söylemek, Sözü Gizlemek:

Aslında söz, söylenenden fazlasıdır; sözün aslı söylenmemiş olandır...

Bin şekilde, bin şekilde söylenen sözün bin birinci söylenme şekli gizli oluşu, belki de yokluğudur... Cille’de söylenenlerin ardında söylenmemiş, gizli sözler de mevcuttur.

Cille’nin sırrındaki dört elementten yapılmış on iki *cillenin* peşinden yollara düşen dört kahraman, Simurg misali dört elementin kendisidir. Müdrük topraktır. Toprağın ağırlığına, sabrına sahiptir. Gerçekçidir, kararlıdır, güçlü iradelidir. Solin ateştir. Ateşin canlılığına, tutkusuna sahiptir. Yeni fikir ve kavramlarla ilgilenir, hem yaratıcı hem ilham vericidir. Talu sudur. Suyun derinliğine, sakinliğine sahiptir. Duyguları engin, sezgileri kuvvetlidir. Kayra ise havadır. Havanın bağımsızlığına, sonsuzluğuna hâkimdir. Akıllıdır, meraklıdır, hızlıdır...

Amma ve de lakin dört elementin ta kendisi olan bu dört kişi devrin tamamlanması için azdır. Dört maddi düzenin sayısıdır oysa daireyi kapatacak, döngüyü tamamlayacak manevi güçlere de ihtiyaç vardır. Dönmeyi söyledik... Daireden, toptan bahsettik... Zaman dedik, evren dedik... Ve felek dedik... Döngüyü tamamlamak ancak yaratılışın sayısına ulaşmakla mümkün olabilecektir. Yaratılışın sayısı feleğin katlarına denktir, yedidir... Cille de zaten dördün değil yedinin hikâyesidir.

Bugüne dek söylenmiş pek çok sözün aksine Cille’nin sözü “öteki” dememektir. Esasında her şey aksiyle var olabilir. Bütünlük ancak zıtların birbirini tamamlamasıyla oluşabilir. Belki de bu sebepten Cille yalnızca Kayra, Solin, Talu ve Müdrük’i değil Rehzen, Ahendil ve Gabi’yi de söylemiştir. Karşı karşıya duran, taban tabana zıt olduğu sanılan bu kahramanlar aslında birbirlerinin yarım kalmış yanları gibidir. Onların değil karşı karşıya durmaları yan yana olmaları bile döngünün tamamlanması için yetmemektedir. Onlar iç içe girmeli, zıtlıklar karşılıklı eksiklikleri gidermeli ve yaratılış nihayete ermelidir. Belki yine bu sebepten Cille’nin haritası

“Kayra-Solin-Talu-Müdrük-Rehzen-Ahendil-Gabi” düzleminde Müdrük’i yani toprağı tam da ortaya alacak biçimde her iki tarafın da birbirini tamamlaması şeklindedir.

Cille tam da yedi sayısı gibi dört elementi kuşatan ve duyusal güçlere karşılık gelen maddi dörtlemeyeyle birlikte yaratıcı ilkelerin üçlüğünü de içeren yaratılışın tamamını, dairenin tamamlanan devrini söylemiştir

Devrin Tamam Olması, Misketle Kültürü Söylemek: Cille

Söylemek, çeşitli şekillerde söylemek, söyleyecek söz sahibi olabilmek...

Yalnızca gemilerini yakanların değil, söyleyecek sözü de olanların bir araya geldiği ismiyle müsemma Cordoba Animasyon’un belki de en güzel sözü *Cille...* *Cille*’nin sanat artisti Hakan KOCAELİ sözü şöyle bağlıyor:

“Türk tarihindeki, mimarisindeki ve mitolojisindeki öğeleri, çocukluğumuzda oynadığımız misket (cille) oyununa, fantastik bir bakış açısıyla yedirerek, dinamik, hareketli, bize ait, yani Türk malı bir macera çizgi dizisi yaratmayı niyetimiz” ve ekliyor:

“Son zamanlarda iyice unutulmaya yüz tutmuş görkemli tarihimizden, motiflerimizden, inanılmaz zengin mitolojimizden beslenen, günümüzü yakalayan çizgilerde filmler üretmeliyiz. Öküz başlı balığı, Enkidu’yu, yaratıcı, farklı, yeni, garip bir biçimde tekrar tekrar çizmeliyiz, yaratmalıyız. Çocuklara unutulmuş olanı tekrar sevdirmeliyiz. Bu konuda dünyada oldukça geride kaldık. Ama adım atmadan da bir yere gidemeyiz değil mi ?”

Bizimki de onların attığı adım misali. Söylenesi sözümüzü kendi söyleme şeklimizle söyleyebilmeye gayret ettik. Dönüşümüzü gerçekleştirip başladığımız yere geldik sürç-ü lisan ettikse affola.